

تاریخ ۱: ایران و جهان باستان

درس ۱۲: جامعه و خانواده

قبایل آریایی، متشکل از قبایل گوناگون با اشتراک در:

۱. تبار و زبان ۲. باورهای دینی

ایجاد جامعه ی شبانی و روستایی و حفظ پیوندهای قبیله ای پس از

استقرار در ایران

تشکیلات قبیله ای: هر قبیله شامل چند طایفه و هر طایفه متشکل از چند

خانواده بزرگ

جامعه ی آریایی بر اساس شغل و پیشه: شامل ۱. روحانیون ۲. جنگجویان

۳. کشاورزان. شبانان

وجود این گروههای سه گانه تنها نشانه : تقسیم کار و دسته بندی حرفه ای در آغاز و عدم

برتری گروهی بردیگری

پس از تشکیل حکومت توسط اقوام آریاییها: فتح مناطق مختلف را داریم.

پیامد فتح مناطق: کسب ثروت توسط افراد حاکم در نتیجه افزایش منزلت آنان

پیامد تمرکز قدرت نزد افراد خاص در جامعه ی آریایی: ۱. ایجاد نابرابری اقتصادی ۲. نابرابری اجتماعی و ایجاد طبقات مختلف

دوره ماد و هخامنشی

آغاز نابرابری اقتصادی و اجتماعی

پیامد افزایش فتوحات و تشکیلات حکومتی : افزایش نابرابری اجتماعی و اقتصادی میان گروه

حاکم (دارای امتیازات ویژه اقتصادی و برخوردار از مقام و منزلت بالای اجتماعی) و مردم عادی

جامعه متشکل از دو گروه: گروه حاکم و مردم عادی

تفاوت دو گروه حاکم و مردم عادی از نظر هرودت: تفاوت در امتیازات اقتصادی و اجتماعی چون خوراک، پوشاک، آداب معاشرت و تحصیل

طبقه حاکم: ۱. خانواده شاهی در رأس ۲- خانواده های بزرگ، ۳. فرماندهان نظامی

وظایف این دو گروه: در اختیار داشتن حکومت شهری ها، فرماندهی ارتش، مناصب حکومتی

کسب دارایی های فراوان و داشتن املاک وسیع خصوصا در مناطق متصرفه (فتح

شده) و داشتن امتیازات فراوان

قرارگرفتن گروه جنگجویان در این دوره بالاتر از سایر گروه های طبقه حاکم به علت:

اهمیت فتوحات نظامی

اشکانیان

دو گروه حاکم و مردم عادی

طبقه حاکم: ۱. خاندان شاهی ۲. خاندانهای قدرتمند قدیمی

وظایف طبقه حاکم: داشتن مهمترین مناصب سیاسی چون حکومت مناطق مختلف، نظامی چون

فرماندهی سپاه، عضویت در مجلس

توده مردم: کشاورزان، شبانان، صاحبان حرفه های مختلف و صنعتگران و بازرگانان

تشکیل قشر جدیدی در میان توده مردم، بنام **اسیران جنگی**: وظایف آنان: خدمت در فعالیت های کشاورزی، ساختمان سازی، معادن شاهی، خدمات خانگی

ساسانیان

وجود دو طبقه حاکم یا فرادست شامل: خاندان ساسانی، اشرافیت سیاسی، اشراف نظامی و روحانیون

و مردم عادی یا فرودست

((مهم)) علل گسترش نظام طبقاتی در عصر ساسانی: ۱. وجود حکومت متمرکز قدرتمند از طریق

گسترش تشکیلات اداری و دیوانی و پیامد گسترش این تشکیلات دیوانی ایجاد گروه جدیدی به نام دبیران و اضافه شدن آن به گروه حاکم ۲. رسمیت یافتن دین زرتشت در نتیجه افزایش نفوذ و اختیارات موبدان

اساس نظام طبقاتی عصر ساسانی: اصالت خون و نسب و اعتقاد به برتری خون و نسب بزرگان و

اشراف بر مردم عادی و در نتیجه داشتن حق برخورداری از امتیازات ویژه

پیامد وجود چنین اعتقادی: عدم وجود تحرک اجتماعی یعنی ممنوع و دشوار بودن رفتن از طبقه پایین به طبقات بالای جامعه، در نتیجه افزایش نابرابری اجتماعی و اقتصادی میان طبقه حاکم ساسانی و عامه مردم و در نتیجه افزایش روزافزون اعضای طبقه حاکم: ایجاد مراتب و درجات متفاوت در میان آنها

شغل طبقه حاکم: مناصب مهم حکومتی و ارتش و دارای زمینهای فراوان

پرداختن اشراف زادگان به فعالیت های جنگی یا دیوانی و ورزش های

رزمی، شکار، بزم

(خوشگذرانی)

زنان طبقه حاکم: تمایز آنان در لباس و زیورآلات

طبقه مردم عادی: فعالیتهای تولیدی، خدماتی مثل کشاورزی، دامداری، پیشه وری، تجارت و... مهمترین

وظیفه آنان: پرداخت مالیات

مهمترین حامیان نابرابری اجتماعی و مدافع امتیازات طبقه حاکم عصر ساسانی: روحانیون زرتشتی

علت حمایت روحانیون زرتشتی از وجود نابرابری های اجتماعی عصر ساسانی: ۱. لزوم وجود این نابرابری

برای حفظ نظم و ثبات کشور ۲. فساد جامعه در صورت وجود امکان رفتن از طبقه ای به طبقه دیگر

نتیجه نابرابری های اجتماعی و اقتصادی عصر ساسانی: جنبش مزدک در زمان قباد

پیامد جنبش مزدک: سست شدن پایه های نظام طبقاتی ساسانی

علت اصلاحات انوشیروان در بخش اجتماعی و اقتصادی: وجود نارضایتی طبقه مردم از این نابرابری

ها و قیام مزدک

پیامد اصلاحات انوشیروان در بخش اقتصادی و اجتماعی: کاهش قدرت و نفوذ اشراف و نجبای

درجه اول ۲. افزایش قدرت و نفوذ اشراف و نجبای درجه دوم

خانواده

هسته اصلی جامعه آریایی نخستین: خانواده

خانواده در نخستین گروههای آریایی: گسترده، شامل

پدر، مادر، فرزندان، نوادگان، برادران، خواهران، عروسان و دامادان، عموزادگان، عمه زادگان، دایی زادگان، خاله زادگان و بستگان دیگر

نقش پدر در خانواده آریایی: ۱. سلطه کامل پدر بر تمام اعضای خانواده، ۲. نقش قاضی ۳. مجری آداب

و رسوم دینی و نگهبان آتش خانه ((مهم))

نقش مادر در خانواده آریایی: ۱- قدرتی کمتر از پدر ۲. بانوی خانه، در نتیجه احترام فراوان وی در

خانواده

ازدواج در خانواده کهن آریایی: ازدواج درون گروهی (یعنی درون خانوادگی مثل ازدواج دخترخاله با

پسرخاله، دخترعمو و پسرعمو و...) و بستن پیمان ازدواج در خانواده تحت نظارت پدر

اقتصاد خانواده: معیشتی و مصرف دسترنج تمام افراد خانواده برای رفع نیازهای مشترک

دارایی خانواده: اختیار اموال با پدر و عدم انتقال یا تقسیم اموال بین اعضای خانواده ، اختیار اموال پس از مرگ پدر با پسر ارشد به عنوان رئیس خانواده

خانواده در عصر هخامنشی: تداوم خانواده گسترده تا دوره هخامنشی

علل محدود و کوچک شدن خانواده در عصر هخامنشی: تأثیر عوامل اقتصادی و اجتماعی

علل کوچک شدن خانواده در عصر ساسانی: گسترش شهرها و مهاجرت خانواده های روستایی به شهرها و اشتغال در پیشه های گوناگون .

نتیجه گسترش شهرها در عصر ساسانی: بدنبال مهاجرت خانواده های روستایی به شهرها ، تبدیل خانواده های بزرگ به خانواده های کوچک با اموال مستقل ، نیز کاهش قدرت پدر در خانواده

علل کاهش قدرت پدر در عصر ساسانی: تبدیل خانواده های گسترده به خانواده کوچک با اموال و دارایی مستقل ، علاوه بر آن توسعه تشکیلات حکومتی و گسترش گروه های اجتماعی از جمله از دست رفتن قدرت قضاوت و اجرای مراسم دینی خانواده از پدر بدنبال ایجاد تشکیلات قضایی و گروه روحانیون (چون تشکیلات اداری برای رسیدگی به امر قضاوت و امور دینی ایجاد شد قدرت پدر کم شد)

زنان

اطلاعات ما درباره زنان بیشتر مربوط به زنان طبقه اشراف و مقام های حکومتی به علت

وجود مدارکی درباره آنان

تأثیر پذیری جایگاه زنان در ایران باستان: از آموزه های دین زرتشتی و فرهنگ

عمومی

نگاه زرتشت به زنان: عدم تفاوت میان زن و مرد در کتاب اوستا، یکسان بودن شعار اصلی زرتشت یعنی گفتار، کردار و پندارنیک برای زن و مرد. کاهش موقعیت اجتماعی زنان در زمان ساسانی در کتاب اوستای تدوین شده توسط موبدان زرتشتی . دوخصلت زن در آیین زرتشتی: پارسایی و عفت.

زن در ایران باستان:

احترام زن به عنوان مادر و کدبانوی خانه ، حتی حضور زنان در فعالیتهای اقتصادی بیرون از خانه

زن در دوره هخامنشیان:

کشف لوح های گلی از تخت جمشید نشانه کار زنان در کنار مردان با حقوق یکسان ، نیزکار در کارگاه های شاهی و حتی مدیریت برخی کارگاه ها توسط زنان و ریاست آنان بر مردان

زنان در عصر ساسانی:

اطلاعات بیشتر درباره موقعیت اجتماعی و حقوقی زنان در عصر ساسانی. حتی سلطنت برخی از زنان خاندان شاهی چون همسر یزدگرد دوم، دختران خسرو پرویز پوران و آزرمی دخت بعنوان اولین شاهان زن در حکومت های جهان باستان. برخورداری زنان از حقوق اجتماعی و اقتصادی در عصر ساسانی براساس متون دینی و حقوقی دوره ساسانی و قرون نخستین اسلامی. از جمله داشتن حق مالکیت و فعالیت اقتصادی و داشتن حقوق و شراکت ایشان در اموال همسر. حتی اجازه اقامه دعوی در دادگاه برای احقاق حق خویش

جشن و سوگواری

وجود جشن های گوناگون در طول سال

ارتباط این جشن ها با باورهای دینی و زندگی سیاسی، اجتماعی و اقتصادی مردم ایران،

ویژگی برجسته جشن های باستانی: جشن های باستانی، عبادت و شکرگزاری به درگاه خداوند

مشهورترین جشن های ایران باستان: گاهنبارها، نوروز، مهرگان، سده ((مهم))

جشن گاهنبار: شش جشن به شکرانه آفریده شدن عناصر اصلی خلقت در شش وقت معین از

ماههای سال

جشن نوروز: از کهن ترین جشن ها. ارتباط به جمشید نخستین پادشاه افسانه ای ایران. احترام ایرانیان

به جشن نوروز و برگزاری آن با آداب و رسوم ویژه

علل اهمیت جشنها: شادی، تفریح و معاشرت با مردم، نیز وفاداری به پادشاه. تأثیر آن بر انسجام و اتحاد

ایرانیان و تقویت هویت جمعی

اجرای مراسم سوگواری: اجرا برای مردگان با تشریفات فراوان. خواندن دعا و یادآوری نیکیهای

شخص ازدنیا رفته. احترام ویژه ایرانیان برای ارواح پدران و مادران حتی اجرای مراسم ویژه برای

آرامش ارواح در جشن ها (از جمله جشن نوروز و چیدن سفره هفت سین برای خشنودی ارواح

مردگان از پذیرایی بازماندگان)

«نتیجه گیری»

اشتراک حکومت های هخامنشی، اشکانی و ساسانی از نظر طبقات اجتماعی: تقسیم جامعه به دو گروه

طبقه حاکم و طبقه مردم

دوران هخامنشی: قرار گرفتن گروه جنگجویان در بالاترین حد طبقه حاکم به علت اهمیت فتوحات

دوران اشکانی: افزوده شدن گروه بردگان در پایین ترین مرحله گروه مردم

دوران ساسانی: اهمیت دبیران و روحانیون در این دوران و گسترش نظام طبقاتی

علمدار دبیر تاریخ طبس

با آرزوی توفیق برای شما